

Список використаних джерел

1. Gelb A. and Associates (1988). Oil Windfalls: Blessing or Curse? New York: A World Bank Research Publication. - P. 8.
2. Auty R.M. Sustaining Development in Mineral Economies: The Resource Curse Thesis. London; New York: Routledge, 1993. - 272 p.
3. Полтерович В.М. Экономическая политика, качество институтов и механизмы «ресурсного проклятия» // В.М. Полтерович, В.В. Попов, А.С. Тонис / Модернизация экономики и общественное развитие: материалы XIII международной научной конференции (г. Москва, 3-5 апреля 2007 г.). - М.: Издательский дом ГУ ВШЭ, 2007. - 98 с.
4. Концепция «проклятия природных ресурсов» и перспективы экономического развития республики Казахстан [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/kontseptsiya-proklyatiya-prirodnih-resursov-i-perspektivy-ekonomicheskogo-razvitiya-respubliki-kazahstan>.
5. Barro R.J. Determinants of Democracy // Journal of Political Economy. 1999. - Vol. 107. - P. S6, S158-29.
6. Ross M. Does Oil Hinder Democracy? // World Politics. 2001. Vol. 53.P. 325-361.
7. Wantchekon L. Why Do Resource Dependent Countries Have Authoritarian Governments? Yale University, 1999 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.yale.edu/leitner/pdf/1999/11.pdf>.
8. Acemoglu, Daron, Simon Johnson, James A. Robinson, and Pierre Yared. 2005. “From Education to Democracy?” American Economic Review, 95(2). - P.44–49 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://economics.mit.edu/files/4465>.
9. Polterovich V., Popov V., Tonis A. Resource Abundance, Political Corruption, and Instability of Democracy: NES Working Paper. 2007. N 73 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.nes.ru/russian/research/pdf/2007/PolterPopovTonisIns.pdf>.

УДК 330.33.01(477)

**ЗУБОЖІННЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ
В УМОВАХ ПОЛІТИКО –
ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ**

*Мирошниченко Ю.В., к.е.н., доцент
(УкрДУЗТ)*

Ліберальні економічні реформи з початку незалежності України, метою яких було відновлення ринкових (капіталістичних) відносин, кардинально змінили соціальну

структуру українського суспільства. Відбулася трансформація правлячої партійної номенклатури, з'явилися нові соціальні групи, насамперед, велика буржуазія та середній клас. У той же час значні масштаби маргіналізації населення призвели до втрати відносно високого соціального статусу робітничого класу та інтелігенції. Омріяний ідеал суспільства рівних можливостей насправді виявився поляризованим соціумом, де панують різноманітні форми соціальної нерівності, найпоширенішою з яких є бідність.

Досвід статистичних і соціологічних досліджень дозволяє виокремити принаймні три основні різновиди бідності: монетарну, деприваційну та суб'єктивну. Кожен із них має власну методологію виявлення та обчислення необхідності особи, що потрапила у скрутне матеріальне становище.

Виявлення та вимірювання бідності можливе за умови використання щонайменше одного з чотирьох основних методів. Згідно з дослідженнями абсолютної бідності бідними вважаються всі, чий дохід нижче певної суми, за рахунок якої можна задовольнити базові фізіологічні та соціальні потреби. За критерієм відносної бідності бідними визнаються особи, у яких недостатньо коштів, щоб вести типовий для даного соціуму стиль життя. Але абсолютну бідність можна подолати, а відносна бідність буде існувати доти, доки зберігатиметься хоча б невелика різниця в доходах громадян. Деприваційний метод ґрунтується не на підрахунку наявних у індивідів коштів, а на виявленні у них певних позбавлень та ситуації ексклюзії, які часом важко перевести у грошовий (монетарний) еквівалент. Суб'єктивний метод спирається виключно на самоідентифікації осіб з бідними верствами. Кожен із наведених методів має свої переваги та недоліки, а отже, для всебічного аналізу ситуації з бідністю, доцільне їхнє комплексне застосування [1, с. 78].

Монетарна бідність визначається на основі критеріїв абсолютної та відносної бідності. У свою чергу, абсолютна бідність передбачає таке становище індивіда, коли на свій дохід він не може придбати товари та послуги, необхідні для задоволення основних соціальних потреб, специфічних для даного суспільства. Кількісним критерієм виступає поріг (межа) бідності, або прожитковий мінімум. Його розмір залежить від низки критеріїв і може суттєво коливатися. Так, за розрахунками фахівців Світового банку, поріг абсолютної бідності для мешканців країн Центральної та Східної Європи становить 4,3 долара США на добу, тобто 130 доларів на місяць. У той же час, Законом України «Про

Державний бюджет України на 2016 рік», прожитковий мінімум з 1 травня встановлений у розмірі 1399 грн. на місяць, або 56 доларів.

Відносна бідність розуміється як ситуація, коли індивід не має достатньо коштів, щоб вести прийнятний для даного суспільства стиль життя. В Україні національний критерій відносно бідності домогосподарств становить 75% медіанного рівня сукупних еквівалентних витрат, межа крайньої бідності – 60% медіанного рівня сукупних еквівалентних витрат.

Виявляючи бідних осіб методом депривації, керуються не підрахунками наявних у них коштів, а кількістю та характером тих позбавлень та соціальних виключень, яких вони зазнають у повсякденному житті. Справа в тому, що далеко не всі позбавлення та ексклюзії можуть бути переведені у грошовий еквівалент, наприклад: зручності у житлі, доступність та якість освітніх, медичних та соціальних послуг тощо. Державна служба статистики України опитує домогосподарства за 33-ома ознаками бідності та позбавлення, які включають два блоки: економічна депривація та розвиток інфраструктури. У разі виявлення 10 та більше позбавлень домогосподарство вважається бідним. Поряд із цим в обстеженнях використовують перелік з 18 базових депривацій, наявність 4 із яких також дає підстави кваліфікувати домогосподарство як бідне.

Суб'єктивна бідність не ґрунтується на розрахунках та думках експертів. Вона визначається на підставі самооцінки індивідом власного матеріального становища. Межа бідності (так зване Лейденське визначення межі бідності) оцінюється за відповідями респондентів на питання про мінімальний дохід, необхідний для досягнення достатнього стилю життя, як функції від справжнього доходу опитаних.

Бідність є не лише соціальною, але й економічною категорією, а, отже, залежить від таких макроекономічних показників, як обсяг ВВП, рівень безробіття, індекси інфляції та реальної заробітної плати. Політична криза наприкінці 2013 року, а згодом анексія Криму Росією та збройний конфлікт у Донбасі, значно ускладнили економічну ситуацію в Україні. Внаслідок економічної кризи ВВП зменшився у 2015 році на 28,1%, а в 2016 році – ще на 31,3% [2]. За абсолютними показниками країна була відкинута на 10 років назад. Скорочення виробництва призвело до зростання безробіття.

Політико-економічна криза 2014 року, великий потік вимушених переселенців з Донбасу та Криму значно погіршили ситуацію з бідністю. Крім того, відсутність статистичної інформації щодо територій, непідконтрольних українській владі, не дозволяє навести цілком вичерпні та достовірні дані. Утім, відомо, що у 2016 році рівень абсолютної бідності (добові витрати менше 5,05 доларів США) мав зрости до 3,5%, бідність за критерієм споживання нижче фактичного прожиткового мінімуму – до 32%, рівень відносно бідності – до 30,6%, у т.ч. бідність серед дітей становила 29%, а серед працюючих осіб – 18,5% (за даними ООН, 2016).

Збільшення масштабів монетарної бідності позначилося на розмірі та структурі витрат домогосподарств. Багато родин були змушені перейти на режим суворої економії та не могли як раніше робити заощадження. У 2016 році частка домогосподарств, яких за самооцінкою рівня доходів можна вважати злидненими (не вдалося забезпечити навіть достатнє харчування) зросла до 4,9%, а бідних (постійно відмовляли в найнеобхіднішому, крім харчування) – до 43,2% (табл. 1) [2].

Таблиця 1

Самооцінка домогосподарствами України рівня своїх доходів у 2005-2016 роках, %

Оцінка власних доходів	2005	2008	2009	2013	2015	2016
Коштів достатньо і робили заощадження	6,6	12,7	11,1	11,6	10,4	6,2
Коштів достатньо, але заощаджень не робили	49,4	51,8	45,3	47,8	50,5	45,7
Відмовлялись від найнеобхіднішого, крім харчування	39	32,9	40,2	37,5	35,8	43,2
Не вдалося забезпечити навіть достатнє харчування	5	2,6	3,4	3,1	3,3	4,9

З 2001 року в Україні діє державна програма «Стратегія подолання бідності». Крім того, країна долучилася до реалізації програми ООН «Цілі Розвитку Тисячоліття», яка висуває боротьбу з бідністю на перше місце. Згідно із

взятими на себе зобов'язаннями, до 2015 року в Україні планувалося ліквідувати абсолютну бідність за критерієм 5,05 доларів США на добу, знизити до 25% відносну бідність (за рахунок скорочення бідності серед дітей та зайнятого

населення), зменшити в 10 разів частку тих осіб, чие споживання є нижчим за рівень фактичного прожиткового мінімуму (з 71,2% у 2000 році до 7% у 2015 році). Але з 2012 року замість скорочення зазначених вище показників, відбувалося їхнє зростання, що ставило під сумнів ефективність задіяних заходів навіть в умовах внутрішньо- та зовнішньополітичної стабільності. А з 2013 року при поступовій руйнації економіки нашої держави в умовах політичної кризи, нездоланної корупції по всіх ланках державного управління, збройного конфлікту на Донбасі відбувається ще більше зубожіння більшості населення держави. Про це свідчать останні дані Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи Національної Академії наук України (НАНУ) - за межею фактичного прожиткового рівня живе 58,3% населення. Для порівняння в 2015 році цей показник був удвічі меншим — 28,6%. Отже, у політиці соціального забезпечення на перший план має вийти людина, її права та свободи, а економічна та політична діяльність держави має бути спрямована на забезпечення цих прав та свобод, гідного рівня життя в нашій країні.

Список використаних джерел

1. Гурмаза С.В. До проблеми зубожіння населення України в умовах трансформації суспільства [Електронний ресурс] / С.В. Гурмаза // Вісник №12, «Політичні науки». - Режим доступу: www.lib.chdu.edu.ua.

2. Офіційний сайт державної служби статистики України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

УДК 657(477)

ПРІОРИТЕТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНДУСТРІАЛЬНО-ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Обруч Г.В., асистент (УкрДУЗТ)

Сьогодні національна економіка переживає трансформаційний етап переходу України від імпортозалежного споживача до самостійної експортоорієнтованої держави. Кардинальні зміни в спрямуванні зовнішньоекономічної політики і розширення зони міжнародного співробітництва формують передумови для активного нарощення

експортного потенціалу як фактору становлення індустріально-інноваційної моделі економічного розвитку держави.

Водночас, економічна та політична криза в країні, погіршення фінансово-економічного стану підприємств, низький рівень конкурентоспроможності вітчизняних товарів, вузький асортимент експортоорієнтованої продукції, зниження питомої ваги високотехнологічних виробництв, технологічна обмеженість розвитку транспортно-логістичної інфраструктури створюють внутрішні перешкоди для ефективного використання експортних можливостей держави. Так, лише за період 2011-2016 рр. обсяг експорту товарів та послуг скоротився на 55,76 %. У зв'язку з цим актуальним питанням є визначення пріоритетів реалізації експортного потенціалу в контексті забезпечення індустріально-інноваційного розвитку України.

Нині український експорт представлено в основному продукцією агропромислового комплексу та харчової промисловості, що в товарній структурі зовнішньої торгівлі в 2016 році займає близько 42 %. Іншими важливими експортними товарами є продукція металургії – 22,9 % і машинобудування – 11,9 % [1]. Проте, частка експорту продукції індустріальних галузей постійно скорочується, що відображається на індексі промислового виробництва та значенні реального ВВП, і ускладнює впровадження індустріально-інноваційної моделі розвитку.

Для України як нинішнього експортеру аграрно-сировинної продукції важливим є розширення спектру експортоорієнтованих послуг. Наразі найбільшу питому вагу займає експорт транспортних послуг – 54,7 % у загальній структурі зовнішньої торгівлі послугами за 2016 рік. На другому місці – послуги у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні послуги (16,3 %), на третьому – послуги з переробки матеріальних ресурсів (11,6 %) [1].

Забезпечення реалізації експортного потенціалу України потребує визначення стратегічних пріоритетів його розвитку та формування дієвого інструментарію їх досягнення з урахуванням інноваційно-технологічних, інформаційних та інфраструктурних процесів розвитку світової торгівлі. У системі інструментів розвитку експортного потенціалу ключову роль відіграє державна політика щодо експортної діяльності, що передбачає створення досконалої нормативно-правової бази регулювання експортних операцій і механізму державної підтримки розвитку експортного потенціалу.

Наразі законодавчою основою здійснення експортної діяльності є Закони України «Про